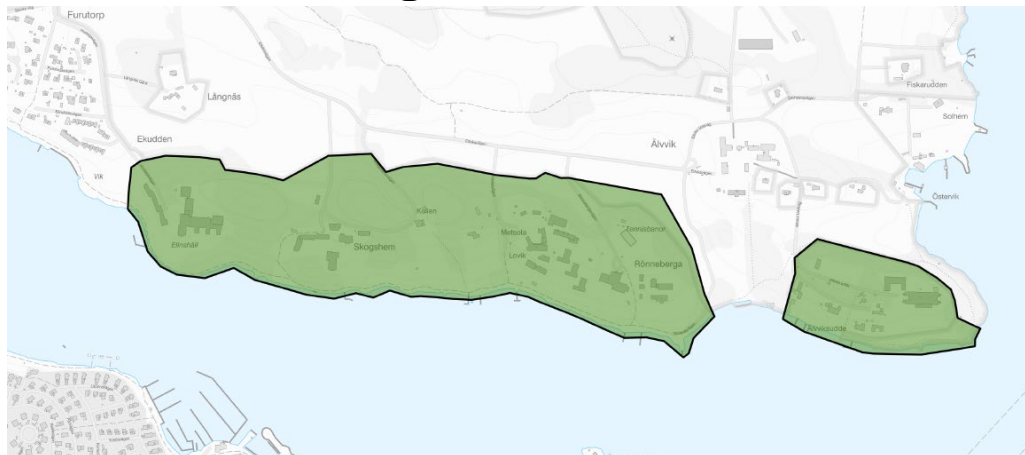

Elfvikslandets kursgårdar

Bakgrund

Elfvikslandets kuststråk mot Hustegafjärden blev sommarvillornas kust när flera villor byggdes här på 1870–1890-talet. Exempelvis kan nämnas Kullen, Liden, Metsola och Skogshem. Några anläggningar var stora och påkostade såsom exempelvis Metsola och Wijk. Den kanske mest välkände arkitekt som var verksam var Isak Gustaf Clason som ritade Villa Kullen på 1880-talet. Flertalet villor omgavs av engelskinfluerade små parker i sjösluttningen. Särskilt kring Metsola från 1893 skapades en konsekvent utformad engelsk landskapspark med klassiska attribut såsom små paviljonger, romantiska ”tornruiner” och andra karaktärsskapande landskapselement.

De kvarvarande landskapspartierna och parkattributen inklusive paviljonger, tornruiner och stenbryggor är av mycket stort kulturhistoriskt värde. Parkvy mot den mycket värdefulla Moriska paviljongen från 1893.

Efter andra världskriget hade sommarvillorna sedan länge spelat ut sin roll som rekreativmiljö. Elfviklandet med sin vackra skärgårdsnatur och det Stockholmsnära läget blev attraktivt för flera organisationer kopplade till fackföreningsverksamhet, offentlig verksamhet och näringsliv. På de gamla sommarvillornas plats uppfördes en rad kursgårdar. Endast gångstråk löper längs med stranden på numera allmänna ytor. Vägstrukturen är den samma som under sommarvillornas epok, varje kursgård och villorna har sina separata mindre tillfartsvägar från norr.

De modernistiska kursgårdarna har satt ett påtagligt avtryck, såväl i Lidingös byggnads- och samhällshistoria, som genom sin övergripande verksamhet, i större regionala och nationella samhällsperspektiv. Mer konkret uttryckt har detta dels skett genom den organisationsanknutna verksamhet som bedrivits här, dels genom att kursgårdarna representerar en modernistisk institutionsbebyggelse i rekreativ miljö, som förutsatte en geografisk närhet till storstaden och dess centrala samhällsfunktioner under efterkrigstidens rekordår på 1950- och 1960-talen. Inte minst Rönneberga, med dess starka förankring som politisk kurs- och konferensgård, samt Skogshem och Wijk med Svenska Arbetsgivarföreningens mångåriga verksamhet, medför att Elfviklandets kursgårdar har en stark och mycket konkret koppling till svensk samhällshistoria. Flera välkända arkitekter anlätades till anläggningarna. De flesta kursgårdarna kom mot denna bakgrund att bli arkitekturhistoriskt och arkitektoniskt kvalitativa inslag i Lidingös mångfasetterade modernistiska byggnadskultur.

Beskrivning av området

Kulturmiljön karaktäriseras av den kuperade långsträckt sluttningen av Elfviklandets sydsida ner mot Hustegafjärden. Skärgårdslandskapets lite kargare landskapsbild av talldungar, höga furor och små berg i dagen innefattar här även stora inslag av en frodig lövgrönska med partier av ädellövträd. Den parkartade landskapsbild som skapades kring flera sommarvillor innefattade även stora partier av skärgårdslandskapet.

Redan det sena 1800-talets sommarvillor anpassades till det omgivande landskapet i varierande mån. Anpassning till befintligt skärgårdslandskap karaktäriserar såväl sommarvillornas engelska parkstruktur som kursgårdarnas trädgårdar och parkinslag. Landskapsarkitekten Walter Bauers väl gestaltade 1950- och 1960-talsanläggningar sätter fortfarande stark prägel på flera kursgårdar, integrerade i och inramade av den kuperade sjösluttnings karaktäristiska grönska, där högvuxna ädellövträd och resliga furor blandas.

Kursgårdarna ligger nära men är mycket tydligt avgränsade från varandra. Samtliga ligger i sluttningen mot viken och präglas av en god terränganpassning till sluttnings skärgårdslandskap och strandlinje. Alla är souterränganpassade och har ett starkt fokus på sjöfasadens och de öppna strandslutningarnas och vattenvyernas betydelse. Även den rumsliga gestaltningen av entrén till kursgårdarna har en stark

betoning i byggnadernas gruppering och utformning. I modernismens anda står den funktionella aspekten med saklighet och rationalitet i fokus, men här i fullt samspel med landskapet och ljuset samt inte minst med arkitekturen som helhet.

Kursgårdarnas bebyggelse är genomgående utpräglat modernistisk, med en stark horisontalitet i de långsträckta ganska låga byggnadskropparnas utformning och placering.

Beskrivning av bebyggelsen

Wijk, Söderåsen 3

Wijk ritades och uppfördes 1969 med Anders Tengbom som arkitekt. Det är viktigt att betrakta Wijk och det närbelägna Skogshem tillsammans på grund av den i mångt och mycket gemensamma historiken, det gemensamma förhållandet till sjöslutningen och de många gemensamma arkitektoniska grunddragen, rumsligheterna och formuttrycken. Samtidigt har de också olikheter som bidrar till att skapa ett intressant arkitektoniskt spänningsfält mellan anläggningarna.

I likhet med Skogshem är även mycket av interiörerna helt ursprungliga i rumsindelningar och material. De kvalitativa materialvalen karaktäriserar båda anläggningarna både exteriört och interiört.

Kursanläggningen Wijk ritades av arkitekt Anders Tengbom och uppfördes 1969, vy mot byggnadens sjösida. Anläggningens horisontalitet kontrasteras mot fasadsektioner av strikt vertikala ljusinsläpp och bröstningar.

Wijk anknyter mycket till Skogshem framför allt i skalan, den mycket goda terränganpassningen, fasadernas röda smaltegel, de många långsträckta kubiska formerna, i kontrast mot de "sågtandade" eller vertikala fasadpartierna mot sjön, inslagen i kopparplåt i bröstningar och takfot samt de många inslagen av platta tak. Wijk är dock större och högre med tre-fyra våningar i souterräng. Wijk är stramt och sammanhållet i volymer och horisontalitet men inrymmer också en påtaglig variation i volym, höjd och vinklar.

Det präglas av en konsekvent elegans men har en större monumentalitet och är sakligare och tyngre i sitt modernistiska formspråk än det nätta och sofistikerade

Skogshem. Fler funktioner inryms i längorna än i Skogshem där funktionsuppdelningen per byggnadsenhet ursprungligen var mer utpräglad.

Rumsligheterna är här mycket konsekvent gestaltade, exempelvis med en högre belägen förgård samt inte minst med en mycket genomtänkt terränganpassning, med prång, trappor och terrasseringar i natursten inklusive stentäckta trappmurar. Anläggningen präglas av slutenhet utåt och accentuering av de gårdsrum som bildas mellan huskropparna. Mot sjön öppnas anläggningen och byggnadskropparnas sjöfasad är betydligt mindre slutna jämfört med flera av fasaderna som vetter inåt. Däremot är sjöfasadernas olika partier tydligt accentuerade och avgränsade från varandra.

På Wijk är rumsligheterna konsekvent gestaltade, exempelvis med en högre belägen förgård och väl genomtänkt terränganpassning, med prång, trappor och terrasseringar i natursten.

Bilden visar rester av den gamla sommarvillan Wijk – ett mindre parti av omgivande park samt ett landskapsattribut från den engelska parken, en romantiserade "tornruin" som inrymde sommarvillans vattencistern.

Wijk är fortfarande mycket välbevarat. Endast enstaka dörr- och fönsterbyten har skett. Dörrar i ek och glas och många tidstypiska ursprungliga fönster finns

fortfarande kvar. På 2000-talet har eventhallen utförd i grå puts tillbyggt längst bort i öster i anläggningen, också ritad av Tengboms arkitektkontor.

Strikta trädgårdspartier från sent 1960-tal inramar själva anläggningen. Den frodiga sjöslutningen har påtagliga parkpartier med gångsystem, öppna gräsmattor och uppvuxna höga lövträd som åtminstone delvis kan härstamma från den gamla sommarvillans park. I övrigt dominerar skärgårdsnaturen. Från den gamla sommarvillans epok på 1890-talet härstammar en romantiserande rund "tornruin" i mursten med trappor och räcken i gjutjärn. "Tornet" inrymde sommarvillans vattencistern.

Skogshem, Söderåsen 4

Skogshem är den näst äldsta kursgårdsanläggningen efter Loviks kursgård. Skogshem ritades 1957 av Anders Tengbom och uppfördes 1958. Skogshem har mycket gemensamt med det något yngre Wijk, också av Tengboms hand, framför allt i skalan, den mycket goda terränganpassningen, fasadernas röda smaltegel, avtäckningarna i kopparplåt samt de flacka/platta taken. Skogshem är dock något lägre och har en nättare utformning i sen 1950-talsmodernism, jämfört med det mer 1960-talspräglade rationella och robusta Wijk. Skogshem är en modernistisk märkesbyggnad vad gäller det sena 1950-talets mest moderna genomslag i institutionsbyggande på Lidingö.

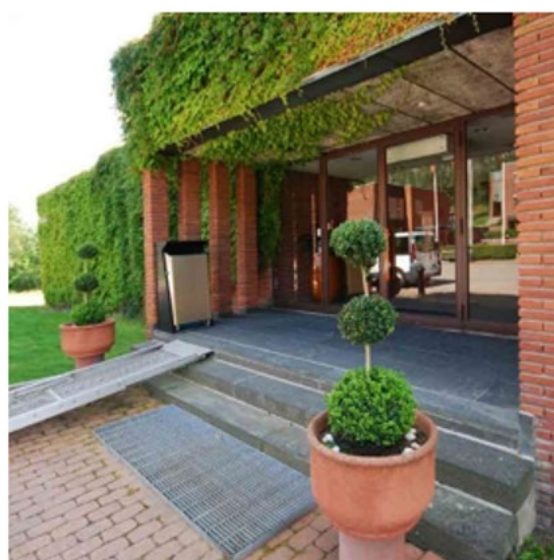
Skogshem från 1958 har mycket gemensamt med det något yngre Wijk, också ritat av Anders Tengboms. Sågtandsfasaden är i likhet med Wijk ett utpräglat karaktärsdrag och sätter inte minst stark prägel på sjöfasaden.

På Skogshem har i högre grad verksamhetens olika funktioner inrymts i en separat byggnad. Här finns bland annat skolhus, klubbhus, rektorsbyggnad, personalbyggnad m.m. Skogshem innefattar både fristående och sammanbyggda huskroppar, ofta kubiska men ibland med en lätt vinklad fasad och med karaktärsfulla sågtandsfasader. Detta skapar både sammanhang och variation samt sätter i hög grad gestaltningen av rumsligheter i fokus. Trapp-passager mellan

huskroppar och uppbyggda tegelmurar ger också motsvarande karaktär och variation.

Skogshems karaktärsfulla sågtandsfasader.

Gestaltningen av rumsligheter är i fokus på Skogshem. Trappor mellan huskroppar och tegelmurar skapar karaktär och variation. Välbevarade entrépartier är omsorgsfullt gestaltade, här med karaktäristiskt skärmtak och portik utförd i ek och glas med slät plåtskoning. Koppars täcker entrétaken.

Fasadens röda smaltegel varvas med rytmiskt upprepade mörka bröstningar till exempel på fasaden mot vattnet. Bröstningar i kopparsplåt förekommer i övre byggnadskroppars fasadpartier kring entréer. Fönster är utformade i ek eller ädelträ och det stora flertalet är fortfarande ursprungliga. Merparten av dörrar i de karaktäristiska skärmtaksförsedda entrépartierna är ursprungliga, utförda i ek och glas med slät plåtskoning. Koppars täcker entrétak, vissa bröstningar och är ett genomgående tema i taklisterna. De mycket flacka pulpettaken avtäcks av ståndfalsad skivplåt.

Skogshem från 1958 har mycket gemensamt med Wijk. Byggnadskroppars och fasaders rytmissering, samt balansen mellan horisontalitet och vertikalitet är gemensamma nämnare.

Sågtandsfasaden är i likhet med Wijk ett utpräglad karaktärsdrag och sätter inte minst stark prägel på sjöfasaden. Utmärkande mot sjön är dels långa fönsterrader, dels partier av mycket smala vertikala ljusinsläpp.

Vid entrésidan av Skogshem ligger en låg kubisk byggnad i rött tegel under plantak. Byggnaden som inrymmer värmecentral och har en hög röd tegelskorsten, är en ursprunglig och karaktärsfull del av anläggningen. I närheten ligger även en röd tegelvilla som inrymt personalbostad.

Både strikta och mer blomrika trädgårdspartier från sent 1950-tal inramar själva anläggningen. Förgårdspartier är stensatta och har inslag av skulpturer. I sjösluttningen omges anläggningen av parkpartier med gångsystem, öppna gräsmattor och uppvuxna högstammiga lövträd som delvis kan härstamma från den gamla sommarvillan. I övrigt dominerar skärgårdsnaturen på tomten.

Villa Kullen, Söderåsen 8

Ett stycke öster om Skogshem ligger Villa Kullen som är en före detta sommarvilla från 1884 ritad av Isac Gustaf Clason. Villan utformades med prägel av amerikansk shingle style med bruntjärad spånfasad utan markerade knutar eller foder, karaktäristiska rundbågefönster i sjöfasad och sadeltak med ståndfalsad skivplåt. På 1950-talet tillbyggdes bland annat ett entréparti åt norr. År 2011 renoverades villan i syfte att återge den en mer ursprungligt utformad exteriör. Villan har byggts till efter renoveringen 2011. Villan ligger högt upp i sluttningen. Partier av den tidigare parken är fortfarande lätta att uppfatta. Nere vid stranden står ett före detta badhus i tidstypisk vitmålad panelarkitektur, renoverat på senare år med nya ytskikt med mera

Villa Kullen är en före detta sommarvilla från 1884 ursprungligen ritad av Isak Gustaf Clason. Villan är tillbyggd under senare tid.

Villa Metsola, Söderåsen 6

Villa Metsola ligger omedelbart väster om Loviks kursgård och omfattar västra delen av den gamla sommarvillan Metsolas tomt. Nuvarande villa i ett plan med förskjutna byggnadskroppar byggdes 1955 efter ritningar av arkitekterna Jenö Lechner och Kornél Pajor. Den ljusputsade villan har den kopparavtäckta skorstenen placerad i yttervägg, vanligt i efterkrigstidens svenska villaarkitektur. Villans ursprungliga exteriör är helt bevarad med sin lite särpräglade kombination av tidigt svenskt 1950-tal med influens av centraleuropeisk byggnadskultur från Balkan. Sistnämnda kan bland annat anas i en del dörrpartier och de flacka utskjutande sadeltaken med stora språng.

Villans ursprungliga exteriör från 1955 är välbevarad med sin särpräglade kombination av tidigt svenskt 1950-tal och centraleuropeisk byggnadskultur från Balkan.

Inom tomten ligger den stora husgrunden till sommarvillan Villa Metsola från ca 1890, en mäktig stenmur med terrasseringar. Grunden är mycket tydlig i omgivningen och en viktig påminnelse om ursprunget till dagens Lovik och nuvarande Villa Metsola. På tomten finns även några av de landskapsattribut som karakteriserade sommarvillans engelska park. Framför allt märks två "ruiner" av små torn i murad sten, ett vid tomtkanten i nordväst och ett närmare sommarvillans husgrund, ursprungligen stämningshöjande inslag i den engelska parkens romantiserande anda.

Den stora husgrunden till sommarvillan Villa Metsola från 1893 finns kvar, en mäktig stenmur med terrasseringar.

Inom tomten ligger några landskapsattribut, i form av romantiserande "tornruiner", kvar från den engelska landskapspark som omgav sommarvillan.

Lovik, Söderåsen 7

Lovik består av två mycket tydliga tidsskikt av bebyggelse. Häradshövdingen Cronholm lät uppföra Villa Metsola som sin sommarvilla 1893, med en stor anlagd park. Villa Metsola brann dock ner 1929. Arkitekten Teodor Kellgren förvärvade tomten och lät här bygga sin privatvilla. Villan kallades Lovik och kom sedan att utgöra stommen i Elfviksländets första kursgårdsanläggning som skapades 1955. Detta år förvärvades nämligen Lovik gemensamt av Svenska Köpmannaförbundet, Svenska Grossistförbundet och Handels Arbetsgivarorganisation som lät uppföra kursgården Handels gård. Några av internatbyggnaderna ritades av Svenska Köpmannaförbundets arkitektkontor under ledning av arkitekten Gerhard Pischk. 1966 och 1981 gjordes tillbyggnader under ledning av arkitekten Erik Månsson. 1985

övergick Handelns gård i en verksamhet med restaurang och konferensrörelse. Namnet Lovik återtogs. En del ombyggnader har gjorts av befintliga byggnader.

Lovik – längan i vit fasadsten med sågtandsfasad hör sannolikt till kursgårdens utbyggnad i sent 1960-tal.

Kursgårdsanläggningen är i dag den helt påtagliga bebyggelsen, men stora delar av sommarvillan Metsolas uppvuxna engelska park med typiska parkattribut omsluter fortfarande anläggningen i den natursköna sluttningen och ger stark karaktär till omgivningen.

Kursgårdens bebyggelse ger intryck av att ha tillkommit etappvis. En enkel träpanelad anläggning som senare är starkt ombyggd. Entrén har en rikt dekorerad klassicerande portal från ca 1850, med all sannolikhet återanvänd. Träbyggnaden är via en överbyggd glasgång vidbyggd med långa låga längor främst från 1950- och 1960-tal i souterräng, samtliga utformade i ljus fasadsten med karaktäristiska fönsterpartier och flacka tak. Troligen från 1969 års tillbyggnad är en länga i vit mexisten med sågtandad fasad som har en påtaglig sen 1960-talskaraktär. I norr ligger en ljusputsad vaktmästarebostad med entré med sidoljus och karaktäristisk trädörr, samt glasad ateljégavel och enkupigt tegeltak med nätta kopparavtäckt takkupor. Villan ritades av arkitekterna Erik Månsson och Kenneth Neil 1964.

Några små romantiska ”tornruiner” i murad sten är stämningshöjande attribut från 1890-talets engelska park. Vidare finns en stor murad källare i gråsten. Rester från sommarvillaepoken är även tilläggsplatsen i viken, med dess murade brygga/stenpir, samt paviljongen intill i ljusmålad enklare panelarkitektur under toppigt plåtavtäckt ståndfalsat skivplåttak.

Från gamla Villa Metsolas tid på 1890-talet är dels ”tornruinen” till vänster i kanten av den gamla engelska parken, dels den rustika murade källaren.

Den strandnära paviljongen i ljusmålad enklare panelarkitektur.

Av stort kulturhistoriskt värde är gamla Villa Metsolas moriska paviljong från 1893, den mest välbevarade parkpaviljongen på Lidingö. Den åttkantiga paviljongen är utformad i en rikt utvecklad panelarkitektur, under en taktäckning av ståndfalsad skivplåt och krönt av en månskära.

Gamla Villa Metsolas moriska paviljong från 1893.

Rönneberga, Söderåsen 2

Rönneberga kursgård ligger i kulturmiljöns östra del närmast Villa Söderås och Elfviks gård. Under 1800-talets senare del byggdes här sommarvillan Liden, sedermera kallad Rönneberga. 1963 förvärvades fastigheten av Fastighetsbolaget Byggfackens skola och sommarvillan revs, endast en sportstuga från tidigt 1900-tal sparades. På platsen för den rivna Lidens sommarvilla uppfördes 1963–1969 en kursgård omfattande huvudbyggnad, mindre hotellbyggnader och en personalbyggnad. Rönneberga kursgård invigdes 1969 av dåvarande statsminister Tage Erlander. Anläggningen ritades vid Svenska Riksbyggens arkitektkontor under chefsarkitekten Henning Orlando. Förutom huvudbyggnaden uppfördes mindre hotellbyggnader och personalbostäder. I slutet av 1900-talet kompletterades anläggningen med bland annat badhus. Kursgården användes ofta som konferensgård för politiska överläggningar.

Rönneberga kursgård, huvudentrén med fontän.

Anläggningen karaktäriseras av de långsträckta låga souterränganpassade byggnadskropparna i den branta sluttningen. Karaktäristiskt är även användningen av prefabricerat fasadmaterial med ljusa betongskivor. De rytmiskt återkommande mörka bröstningarna är sekundärt utförda i mörkbrun plåt. Typiska är även de långa mörka fönsterbanden (ursprungliga fönster är utbytta), samt platta tak, inklusive kvarvarande ursprungliga entrépartier i lackad ek och med glasrutor. Vissa entrépartier har byggts om i sen tid. Den betydelsefulla huvudentrén bevarar ekdörrar, glas och stor rustik granitportal, sistnämnda kanske inte helt ursprunglig men troligen tillkommen på 1970-talet. Kvarvarande äldre entrépartier är synnerligen angelägna att bevara. Sjösidans stora souterrängfasad har glasad över- och utbyggnad. Det finns även ett begränsat husparti med fasad i rött tegel och överbyggnad i mörk ståndfalsad plåt.

Rönneberga kursgård, hotellbyggnad väster om huvudbyggnaden.

Rönneberga kursgård, huvudbyggnadens fasad mot sjösidan.

Personalbostäder

Högt upp på fastighetens norra del ligger ett tvåvånings lamellhus uppfört 1967 efter ritningar av Henning Orlando. Övre planet är utkragat över bottenvåningen. I övre planet finns tre lägenheter om 3 rum och kök som nås från en loftgång. I bottenvåningen finns sex lägenheter om 1 rum och kök. Byggnaden är arkitektoniskt tidstypisk. Den håller mycket god arkitektonisk kvalitet och är välbevarad.

Badhuset

Strax intill personalbostadshuset ligger ett badhus. Det var ursprungligen bara en pool från 1968 som byggdes in 1987 efter ritningar av CAN Arkitektkontor. Byggnaden är typisk för strömningar under 1980-talet och är ett intressant tillägg med sina låga volymer, sin uppbrutna fasad, kopparplåt, falsat plåttak och uppglasade gavel. Interiören som formats i två etapper är karaktärsfull och tillför också Rönnebergaanläggningen stort värde.

Badhuset tillkom på 1980-talet och har byggts om i senare tid.

Den lilla sportstugan som har kvar sin 1910–1920-talskaraktär.

Rönneberga karaktäriseras bl.a. av anläggningens trädgårdspartier, inramade av betonggjutna terrasser och trappor i sluttningen mot sjösidan.

På 1960-talet lades stor omsorg ned på att komponera in trädgårdsanläggningen i den kuperade sluttningen. Karaktäristiska är terrasspartierna gjutna i betong. Gjutna betongtrappor bär av terrängens stora nivåskillnader och binder samman anläggningens olika delar. Tidstypiska järnräcken karaktäriserar hela anläggningen. Den strikta nästan minimalistiska trädgårdsstrukturen inramas av den omgivande sluttningens frodiga grönska vilket skapar en intressant helhet.

Villa Söderås, Söderåsen 1

Villa Söderås användes länge som kursgård och senare för hotell och restaurangverksamhet. Anläggningen är historiskt och kulturmiljömässigt en del av den sammanhängande enklaven med kursgårdar på Elfviklandet.

Villa Elfviks Udde, Lidingö 6:91

Närmare Elfvik tronar ett av farledens främsta sjömärken i sluttningen, den monumentala benvita Villa Elfviks udde från 1910–1911. Arkitekten Ragnar Östberg har låtit den stramt minimalistiska nationalromantiska villaarkitekturen samspela med skärgårdslandskap, vattenvyer och placering i terrängen.

Villa Elfviks udde.

IBM:s f.d. kursgård på Lidingö

Merparten av Lidingös många före detta kursgårdar ligger samlade sydväst om Elfviks gård. Sydost om gården, på Elfviks udde, ligger IBM:s före detta kursgård från 1969, som numera inrymmer hotellverksamhet. Arkitektfirman ELLT, genom Bengt Larsson är upphovsman till den modernistiska byggnaden som förenar en funktionell och rationell utformning i en avancerad arkitektonisk gestaltning. Byggnaden består av tre radställda byggnadsenkla i profilerad stålplåt. Dessa flankeras vid vardera gaveln av ett högre trapphus med rundade fönster i ljus rödbrunt murtegel. Gestaltningmässigt har lång- och kortsidorna två olika uttryck. De strama långsidorna skiljer inte kursgården nämnvärt från ett polishus eller en kontorsbyggnad från samma tid. Kortsidorna bryts däremot upp i flera delar, strukturerade utifrån den synliga konstruktionen och de sammanbindande glasytorna. Valet av en synlig konstruktion i betong, fasadernas rosttröga plåt, den kinesiskt röda kulören på snickerierna var alla uttryck för de gällande arkitekturidealerna.

IBM:s kursgård på Lidingö uppfördes i en tid då Sverige genomgick en snabb modernisering, med en allt mer specialiserad teknikutveckling, och med en offentlig sektor som växte i rekordfart. IBM:s internationella status – där datautvecklingen symboliserade hypermodern briljans och framstod som svaret på samhällets krav på effektivisering och rationalisering – omsattes av arkitektföretaget ELLT i anläggningens gestaltning. Kursgården fick genom sin arkitektur, sitt avskilda läge på ön och IBM:s mäktiga position en tyngd som kan associeras till en medeltida borg. Formen, slutenheten och materialvalet var viktiga historiska referenser, men

det var också uppenbart att kursgården skulle uppfattas lika modern som IBM:s verksamhet.

IBM:s före detta kursgård har ett modernistiskt uttryck som speglar tidens krav på rationalitet och effektivitet, parat med ett uttryck som kan associeras till en medeltida borg.

IBM:s före detta kursgård, fasad mot öster.

IBM:s före detta kursgård, fasad mot söder.

Valet av plats längst ut på Lidingö var ett sätt att hålla verksamheten och deltagarna på avstånd från stadens brusande liv och distraktioner. Anläggningen behövde ingen uppmärksamhet, det var utbildningsverksamheten som var det viktiga.

I slänten mot Höggarnsfjärden mellan Villa Elfviks udde och IBM:s gamla kursgård har på 2000-talet tillkommit en liten enklav med några större villor. Villorna har inbördes en ganska olikartad arkitektonisk utformning. Gemensamt är att de präglas av nutida villaideal.

Sammanfattande värdering

Området med Elfvikslandets kursgårdar utgör särskilt värdefull kulturmiljö. Kursgårdarna efterträdde Elfvikslandets gamla sommarvillor med fragment av det sena 1800-talets villaparker, små paviljonger och före detta ångbåtsbryggor vilket ger området en speciell inramning till 1950- och 1960-talsmodernismen i den natursköna kustmiljön. Sammantaget ger det Elfvikslandets kursgårdar en egenart, med mycket höga upplevelsevärden där kultur- och naturvärden i hög grad samspelar. Kursgårdarna representerar en modernistisk institutionsbebyggelse i rekreativ miljö, som förutsatte en geografisk närhet till storstaden och dess centrala samhällsfunktioner under efterkrigstidens rekordår på 1950- och 1960-talen. Kursgårdarna är inbäddade i en äldre kulturmiljö från när Elfvikslandets kust var bebyggd med sommarvillor från sent 1800-tal. Landskapet bär tydliga spår av sommarvilleepoken, både vad gäller enstaka byggnader och byggnadsverk, såsom parker och naturmiljöer. Dessa spår är fortfarande tydligt avläsbara och utgör en viktig värdebärare i området.

Kulturmiljön är uppmärksammas som kulturhistoriskt värdefull miljö i "Lidingö – Kulturhistoriska miljöer" (Stockholms Länsmuseum, 1990). Kulturmiljön är till delar uppmärksammas som en grön kulturmiljö i "Lidingös gröna kulturmiljöer" (Lidingö stad, 2013).

Kulturmiljön ingår delvis i område av riksintresse för kulturmiljövården – Stockholms farled och inlopp.

Karaktärsdrag

Generellt för kulturmiljön

- De två överlagrande tidsskikten med dels sommarvillornas sena 1800-talsepok dels de modernistiska kursgårdarnas 1950–1960-tal.
- Landskapskaraktären med integrationen av skärgårdsterräng, sommarvillornas ofta engelska parkstruktur och modernismens park/trädgårdsanläggning.
- Den mycket goda landskapsanpassningen till skärgårdsterrängen med sjösluttning och förhållandet till Hustegafjärden.
- De öppna fria siktvyerna från farleden in mot väl sammanhållen helhet av bebyggelse och landskap i sjösluttningen.
- Bebyggelsemönstret med närliggande men separata väl avgränsade enheter.
- Vägnätet med en separat mindre tillfartsväg från norr till varje enhet. Endast tvärgående gångstråk, främst det längs stranden.

Kursgårdarna allmänt

- Bebyggelsemönstret med de moderna kursgårdarna väl inpassade i den natursköna sluttningen ner mot Hustegafjärden. Utpräglad rationell och funktionell modernism i samspel med landskap, ljus och vatten.
- Sammanhållna volymer med stark betoning av rumslig gestaltning.
- Den starkt dominerande horisontaliteten med långa låga huskroppar och deras gruppering sinsemellan.
- Vertikalitet i fasadindelningar, "sågtandsfasader" (Skogshem och Wijk), långsmala ljusinsläpp, samt väl gestaltade passager med trappor och stödmurar.

Enheternas särdrag

Rönneberga

Sportstuga från gamla Liden ca 1925:

- God ursprunglighet med bland annat brun stockpanel, tätspröjsade fönster, tidstypisk entré och sadeltak.

Kursgården från 1969 med huvudbyggnad, hotellbyggnader, personallänga:

- Huvudbyggnad med stark horisontalitet, fasader av ljusa betongskivor med fönsterband med mörka träpartier
- Huvudentrén i ek och glas med rustik stenportal.
- Välbevarad trädgårdsanläggning 1960-tal av mycket stor betydelse.
- Kraftfulla terrasspartier med trappor i gjuten betong.
- Badhus/pool hus av volym utformat som ett valmat tak klätt med ståndfalsad kopparplåt med uppglasade gavlar

Skogshem

- Den återhållsamma skalan och de samlade välbevarade volymerna.
- Långsträckta kubiska former i kontrast med "sågtandsfasader" och rytmisering av fasader och lätt förskjutning av huskroppar i väl avvägt samspel, särskilt sjösidan.
- De strama fasadernas nyansrika röda smaltegel med inslag av kopparplåt i takfot och bröstningar, platta tak eller pulpettak.
- Mycket välbevarade exteriörer med mycket hög grad av ursprunglighet.

Wijk:

- Sjöslutningens parkkaraktär med gräsmattor, gångsystem, uppvuxna lövträd. Stark terränganpassning med terrasseringar, trappor med räcken i natursten.
- Distinkt, stram och elegant utformning av exteriörer, fasader, entrépartier. Saklig och rationell elegant modernism.
- Slutenhet utåt, öppenhet inåt och mot sjösidan. Sjöfasad med fönsterrader och genombrutna rytmiserade vertikallpartier.
- Ursprungliga fönster och dörrpartier av ek och glas.
- Ursprungliga entréer i ek och glas.
- Strikta trädgårdspartier från sent 1960-tal.
- Sjöslutningens parkkaraktär med gräsmattor, gångsystem, uppvuxna lövträd.
- Skärgårdsnaturens betydelse.
- "Tornruinen" från gamla sommarvillans tid (vattencisternen)

Villa Kullen:

- Friliggande villa från 1884 i dominerande läge på krön av sjöslutning.
- Exteriör i amerikansk shingle style, fasader av bruntjärad spånfasad utan markerade hörn eller foder med karaktäristiska rundbågefönster i sjöfasad.
- Strandnära litet badhus i panelarkitektur.

Villa Metsola:

- Ursprunglig exteriör bevarad, svensk 1950-talsvilla med arkitekturinfluenser från Centraleuropa-Balkan.

- Ljus putsad enplansvilla med förskjutna huskroppar med ursprungliga fönster med fönsterluckor.
- Sommarvillan Metsolas mäktiga husgrund med murverk och terrassering.
- De två kvarvarande ”tornruinerna”, landskapsattribut från gamla Metsolas engelska park.

Lovik:

- De två överlagrande tidsskikten med dels de många spåren av sommarvillan Metsola från 1893 dels kursgården från 1950–1960-tal.
- Kursgårdens låga längor i ljus fasadsten i souterräng med karaktäristiska fönsterpartier och flacka tak.
- Välbevarad friliggande 1960-talsvilla (vaktmästarbostad) med helt ursprunglig exteriör

Gamla Villa Metsola:

- Välbevarade partier från Metsolas park i sluttningen, bland annat parkpaviljongen från 1883 med dess åttkantiga form och dekorativ panelarkitektur.
- Friliggande källare i gråsten.
- Välbevarade parkpartier med siktvyer mot sjön, trädgrupper, planteringar, gångsystem.
- Villans maritima miljö med stenmurad brygga/stenpir.

Villa Elfviks udde:

- Villa Elfviks udde med mycket hög grad av ursprunglighet från 1910–1911.
- Byggnadens volym och utformning med flyglar och kringbyggd gård
- Tegeltäckt högt valmtak med ljusa slätputsade fasader, småspröjsade fönster med fönsterluckor.

IBM:s före detta kursgård

- Modernistisk byggnad med slutna fasader av mörkt tegel, långsträckt form med artikulerade kortsidor och rundade trapphus.
- Horisontella fönstersättning på långsidorna med den röda fönsterkulören som en tydlig accent

Ekotemplet

- Ekotemplet med mycket hög grad av ursprunglighet.

Råd och rekommendationer

Syftet med råd och rekommendationer är att de ska ge inspiration och vägledning kring hur fastighetsägare kan tänka kring förvaltningen av sin fastighet för att de värden som karaktäriserar området ska bevaras. De är också ett stöd vid handläggning av bygglovs- och planärenden för staden. De råd och rekommendationer som ges är inte juridiskt bindande.

Förutom vad som anges i Lidingös kulturmiljöprogram Del 1 gällande vård och underhåll av byggnader ges följande råd:

- Områdets karaktär med de två olika tidsepokerna, sommarvillorna från 1800-talets mitt samt de modernistiska kursgårdarna från 1950–1960, samt dess anpassning till sluttningen ner mot Hustegafjärden bör bevaras.
- Tomterna bör inte styckas av.
- Sommarvillornas engelska parkstruktur och modernismens park/trädgårdsanläggning bör underhållas så att dess karaktär bibehålls.
- Byggnadernas ursprungliga arkitektoniska uttryck bör bevaras och vara vägledande vid om- och tillbyggnader. Äldre byggnadsdetaljer bör värnas, exempelvis fönster och dörrar/portar i originalutförande.
- Tidstypisk färgsättning bör vara vägledande vid ommålning.